

**T.C.
MİLLÎ EĞİTİM BAKANLIĞI**

ÇOCUK GELİŞİMİ VE EĞİTİMİ

AİLE VE ÇOCUK

Ankara, 2013

-
- Bu modül, mesleki ve teknik eğitim okul/kurumlarında uygulanan Çerçeve Öğretim Programlarında yer alan yeterlikleri kazandırmaya yönelik olarak öğrencilere rehberlik etmek amacıyla hazırlanmış bireysel öğrenme materyalidir.
 - Millî Eğitim Bakanlığınca ücretsiz olarak verilmiştir.
 - **PARA İLE SATILMAZ.**

İÇİNDEKİLER

AÇIKLAMALAR	ii
GİRİŞ	1
ÖĞRENME FAALİYETİ-1	2
1. AİLE YAPISI VE ÖNEMİ	2
1.1. Başarılı Anne-Baba Olmaya Hazır Olma	4
1.1.1. Evlilikte Uyum	5
1.1.2. Evlilikte Sağlık	5
1.1.3. Evlilikte Duygusal Olgunluk	5
1.1.4. Evlilikte Ekonomik Yapı	6
1.2. Ailede Kişiler Arası İlişkiler	6
1.2.1. Eşler Arası İlişkiler	6
1.2.2. Anne-Baba Çocuk İlişkileri	8
1.3. Kardeşler Arası İlişkiler	10
1.3.1. Ailede Bulunan Diğer Kişilerle İlişkiler	12
UYGULAMA FAALİYETİ.....	13
ÖLÇME VE DEĞERLENDİRME	14
ÖĞRENME FAALİYETİ-2	15
2. ÇOCUK YETİŞTİRMEDE DİKKAT EDİLECEK NOKTALAR	15
2.1. Sevgi, Disiplin, Ödül ve Ceza	15
2.2. Ailede Anne-Baba Tutumları	17
2.2.1. Baskıcı ve Otoriter Tutum	17
2.2.2. Aşırı Hoşgörülü ve Gevşek Tutum	17
2.2.3. Dengesiz ve Kararsız Tutum	18
2.2.4. Aşırı Koruyucu Tutum.....	18
2.2.5. İlgisiz ve Kayıtsız Tutum	18
2.2.6. Güven Verici, Desteleyici ve Demokratik Tutum	18
2.3. Ailede Çocuğa Ruhsal Bağımsızlığın Kazandırılması	19
UYGULAMA FAALİYETİ.....	21
ÖLÇME VE DEĞERLENDİRME	22
ÖĞRENME FAALİYETİ-3	23
3. AİLEDE ÇOCUĞUN YERİNİN VE AİLE İÇİNDEKİ ÖZEL SORUNLARIN RUH SAĞLIĞI ÜZERİNDEKİ ETKİLERİ.....	23
3.1. Ailede Çocuğun Yerinin Ruh Sağlığı Üzerindeki Etkileri	23
3.1.1. Doğuş Sırası.....	23
3.1.2. Tek Çocuk Olma.....	24
3.1.3. Çocuk Sayısı	25
3.1.4. Çocuğun Cinsiyeti	25
3.2. Aile İçindeki Özel Sorunların Çocuğun Ruh Sağlığına Etkileri	26
3.2.1. Boşanma	26
3.2.2. Üvey Anne-Baba	26
3.2.3. Hastalıklar.....	27
3.2.4. Ölüm.....	27
UYGULAMA FAALİYETİ.....	28
ÖLÇME VE DEĞERLENDİRME	29
MODÜL DEĞERLENDİRME	30
CEVAP ANAHTARLARI.....	32
ÖNERİLEN KAYNAKLAR.....	34
KAYNAKLAR	35

AÇIKLAMALAR

ALAN	Çocuk Gelişimi ve Eğitimi
DAL/MESLEK	Erken Çocuklukta Öğretmen Yardımcısı-Özel Eğitimde Öğretmen Yardımcısı
MODÜLÜN ADI	Aile ve Çocuk
MODÜLÜN TANIMI	Aile yapısı ve görevlerini, başarılı anne-baba olmaya hazır olmanın önemini, aile içi ilişkileri, çocuk yetiştirmede dikkat edilecek noktaları, ailede çocuğun yerinin ve aile içindeki özel sorunların ruh sağlığı üzerindeki etkilerini tanıtan ve bu konulara uygun etkinlikleri içeren öğrenme materyalidir.
SÜRE	40/8
ÖN KOŞUL	Çocuk Ruh Sağlığı modülünü başarmış olmak
YETERLİK	Aile ve çocuk ilişkisini tanımak
MODÜLÜN AMACI	Genel amaç Modül ile uygun ortam sağlandığında aile ve çocuk ilişkisini tanıyabileceksiniz. Amaçlar 1. Uygun ortam sağlandığında aile yapısını tanıyabileceksiniz. 2. Uygun ortam sağlandığında çocuk yetiştirmede dikkat edilecek noktaları kavrayabileceksiniz 3. Uygun ortam sağlandığında ailede çocuğun yerinin ve aile içindeki özel sorunların ruh sağlığı üzerindeki etkilerini kavrayabileceksiniz.
EĞİTİM ÖĞRETİM ORTAMLARI VE DONANIMLARI	Kaynak kitaplar, bilgisayar, fotoğraflar, afiş, broşür, dergiler, uyarıcı pano, duyuru panosu, uyarıcı resimler, konuya yönelik bilgi içeren CD, VCD, tahta, kalem, projeksiyon cihazı
ÖLÇME VE DEĞERLENDİRME	Modül içinde yer alan her öğrenme faaliyetinden sonra verilen ölçme araçları ile kendinizi değerlendireceksiniz. Modül sonunda ise, kazandığınız bilgi ve becerileri belirlemek amacıyla öğretmeniniz tarafından hazırlanacak ölçme aracıyla değerlendirileceksiniz.

GİRİŞ

Sevgili Öğrenci,

Aile, anne-baba ve çocuklardan oluşan en küçük toplumsal kurumdur. Bireylerin mutlu aileyi oluşturabilmeleri başarılı anne-baba olmanın kriterlerini bilmeleri ile başlar. Her çocuk ayrı bir dünyadır. Çocuk yetiştirmek ise en kutsal, en büyük, en zor ve hayat boyu devam ettirilmesi gereken en önemli sanattır. Gelecek açısından düşünüldüğünde bu konunun önemi her geçen gün çok daha iyi anlaşılmaktadır. Çocuk daha anne karnındayken anne babaların kafasında birçok soru işareti oluşur. “Kız mı erkek mi olacak?”, “Sağlıklı doğup büyüyecek mi?”, “Ailemizde ve günlük hayatımızda nasıl bir değişiklik olacak?”, “İleride nasıl bir insan olacak?”, “Okul başarısı iyi olacak mı? Nasıl bir meslek sahibi olacak?”, “Hayatta başarılı olacak mı?” ve buna benzer yüzlerce soru ile çocuğu beklemeye koyulurlar.

Sağlıklı bireylerin toplum kalkınmasında önemi yadsınamaz bir gerçektir. Bu gerçekten yola çıkarak toplumu oluşturan bireylerin fiziksel sağlıkları kadar ruh sağlıklarının da önemli olduğu bilinmektedir. Ruh sağlığı yerinde bireyler kendini tanıyan, yaptıkları işlerde başarılı, sosyal yaşantısında iyi iletişim kurabilen mutlu olmanın yollarını bilen kişilerdir. Bu özellikleri kazanabilmenin temelinde yer alan en önemli etken ailedir. Çocuğun sağlıklı bir kişiliğe sahip olması büyük ölçüde model aldığı anne ve babanın kişilik yapılarına bağlıdır. Anne babayı model alan çocuk istenen ve istenmeyen davranışları onlardan öğrenecek ve kendisini bu doğrultuda yönlendirebilecektir. Çocukların sağlıklı ve mutlu aile ortamlarında yetişmiş olmaları onların öğrendikleri bilgileri hayata geçirmelerini kolaylaştıracaktır.

Bu modülden edineceğiniz bilgi ve beceriler ile aile yapısı, çocuk yetiştirmede dikkat edilecek noktalar, ailede çocuğun yerinin ruh sağlığı üzerinde etkileri konularında bilgi edinecek ve öğrendiğiniz bu bilgileri uygulamalarınızda kullanarak topluma ruh sağlığı yerinde bireyler kazandırılmasına katkıda bulunabileceksiniz.

ÖĞRENME FAALİYETİ-1

AMAÇ

Öğrenme faaliyetinde kazandırılacak bilgi ve beceriler doğrultusunda uygun ortam sağlandığında aile ve çocuk ilişkisini tanıyabileceksiniz.

ARAŞTIRMA

- Başarılı anne-baba olmayı araştırınız
- Ailede kişiler arası ilişkileri araştırınız.
- Ailede kardeşler arası ilişkileri araştırınız.
- Araştırmalarınızı rapor hâline getirerek sınıfta arkadaşlarınızla paylaşabilirsiniz.

1. AİLE YAPISI VE ÖNEMİ

Aile, anne-baba ve çocuklardan oluşan en küçük toplumsal kurumdur. Günümüzde gelişen ve değişen toplum yapısıyla birlikte aile yapısında da değişim kaçınılmaz olmuştur. Hızlı kentleşme ve endüstri alanındaki gelişim aile yapısını da etkilemiştir.

Özellikle kırsal kesimde geleneklerin ağır bastığı geniş aile tipi yaygındır. Erkeğin egemen olduğu bu aile ortamında üretim ve tüketim faaliyetleri hep birlikte yapılır. Geniş ailede yetki erkekte, sorumluluk ise kadındadır. Aile düzeni büyüklerin deneyimleri ve kararları doğrultusunda kurulur ve sürdürülür. Eşler, çocuk eğitimi konusunda tek başlarına sahibi olmayabilirler.

Resim 1.1: Aile toplumun yapı taşıdır.

Toplumsal eğitim sonucu oluşan çekirdek ailede sorumluluklar tüm aile bireyleri arasında paylaşılmıştır. Gerek çekirdek ailede gerekse geniş ailede bireylerin birbirlerine karşı görev ve sorumlulukları vardır. Aile sosyal yapısı ile çocuk üzerinde etkilidir. Ailenin

yasalarla da belirlenen görev ve sorumlulukları vardır. Aile içinde bulunduğu toplumun değer yargılarını kültürünü, gelenek ve göreneklerini yansıtan ayrıca kendi içinde özel bir düzeni olan, çevresiyle iletişim içerisinde olan bir kurum olarak tanımlanabilir. Aile, çocuğun ilk sosyal deneyimlerini kazandığı yerdir. Çocukların gelişiminde aile yol gösterici ve kuralları öğretici rol oynar. Çocuğun doğru ve yanlış öğrenmesinde, cinsel kimliğini kazanmasında, davranışlarını kontrol etmesinde, ailenin rolü çok büyüktür. Aile içinde sadece anne ve babanın görev ve sorumlulukları yoktur. Çocuklar da yaş, cinsiyet, kişilik ve yetenekleri doğrultusunda görev almalıdır.

Resim 1.2: Çocuk sevgiyi gördükçe öğrenebilir.

Dengeli, etkili bir sorumluluk paylaşımı ailenin iyi yaşam koşullarına ulaşmasında rol oynar. Ailenin oluşmasında rol oynayan duygu sevgidir. Kadın ve erkek birbirlerini sevdiğileri için evlenmeye karar verirler. Çocuk sevgisini yaşamak için de anne-baba olmaya karar verirler ancak evlilik ve çocuk sahibi olmada bu durumların görülmediği örnekler de vardır. Sevgiyle büyüyen bireylerin ruh sağlıkları yerinde olur. Sevgi, saygı, hoşgörü ve anlayışın hakim olduğu bir ailede büyüyen çocuk kendisini ve çevresindekileri seven, kendisiyle ve hayatla barışık, öz güveni yüksek bir birey olarak yetişir. Uyumlu ve özgür bir aile içinde dengeli ve tutarlı ilişkilerle büyüyen çocuk, ruhsal açıdan sağlıklı bir birey olarak yetişkin yaşamına ulaşabilir.

Aile birliğindeki çökme ve çözümlerin artması toplumsal sorunları da çoğaltır. Bu nedenle aile, çocuk ve toplum açısından hem çok önemlidir hem de birleştirici rol oynar. Açık ve etkin iletişim, mutlu ve huzurlu ailelerin ortak özelliğidir.

Resim 1.3: Geniş aile

1.1. Başarılı Anne-Baba Olmaya Hazır Olma

İnsanların görevlerinden biri türünün devamını sağlamak amacıyla çocuk yetiştirmektir. Bunu yapabilmesi için bazı koşulların uygun olması gerekir. Öncelikle anne-baba adaylarının sağlıklı ve uyumlu bir ilişki içinde olmaları gerekir. Ailenin bakabileceği kadar çocuğa sahip olmaları da çok önemlidir. Eşlerin evlenirken dikkat etmeleri gereken bazı faktörler vardır. Bunlar:

Resim 1.4: Çocuğun güvenli ortamda kişiliği gelişebilir.

1.1.1. Evlilikte Uyum

Başarılı anne-baba olma evliliğin ilk günlerinden itibaren eşler arasında uyumlu ilişkiler kurmakla başlar. Eşler ; öncelikle dengeli ilişkiler kurabilen, evlilikten beklentilerini bilen, rollerini bilen ve bunları benimseyen bireyler olmalıdırlar. İyi anne-baba olmadan önce iyi eş olmanın evliliği başarıya götüreceği unutulmamalıdır.

Çocuklar uyumlu ve güvenli bir aile ortamında kişiliklerini sağlıklı bir şekilde geliştirme olanağı bulurlar. Çocuk, anne ve babanın birbirine karşı sevgi ve bağlılığını gördükçe ruh sağlığı yerinde bir birey olarak yaşama hazırlanır.

Resim 1.5: Başarılı anne-baba olma eşler arasında uyumlu ilişkiler kurmakla başlar.

1.1.2. Evlilikte Sağlık

Çocuk sahibi olmak için temel koşul eşlerin fiziksel ve ruhsal yönden sağlıklı olmalarıdır. Evlenecek bireyler hem kendi sağlıkları hem de eşlerinin sağlıkları hakkında bilgi sahibi olmalıdırlar. Gelecek kuşakların sağlıklı olabilmesi için genetik yönden uyumlu ve sağlıklı olmak çok önemlidir. Kalıtsal hastalığı olan iki insanın evlenmeleri hâlinde çocuk sahibi olmamaları önerilir. Kalıtsal faktörler, akraba evliliklerinde çok önemlidir. Akraba evliliklerinde kalıtsal hastalıkların ortaya çıkması kolaylaşır. Özellikle şeker hastalığı, zihinsel engellilik, kan hastalıkları, alerji vb. hastalıkları bulunan akrabaların evlenmeleri sağlıklı değildir.

Evlilik büyük sorumluluk gerektiren bir kurumdur ve bazı durumlarda bazı bireyler çocuk bakımında zorluk yaşayabilir. Örneğin, bedensel engelli bireylerin çocuk bakımı konusunda zorlanacakları bir gerçektir. Aynı şekilde ruh sağlığı yerinde olmayan anne-babaların sağlıklı ve mutlu çocukları yetiştirmeleri de beklenemez. Uygun yaşta anne baba olmak da çocuğun, annenin ve babanın sağlığı açısından çok önemlidir. Kendine güvenen, sorumluluk alabilen, bağımsız karar veren, örnek davranışlarıyla çevresine uyum sağlayan, toplumsal kurallara saygılı olan, ruh ve beden sağlığı yerinde olan birey iyi bir eş ya da iyi bir anne-baba olabilir.

1.1.3. Evlilikte Duygusal Olgunluk

Evlenmek için duygusal olgunluğa erişen kişiler, evlendikten kısa bir süre sonra anne-baba olmak için de duygusal olgunluğa erişebilirler. Özellikle anne olmak için gereken sorumlulukları yerine getirebilmek kadının duygusal yönden güçlü ve olgun olmasını gerektirir. Anne ya da baba olmaya hazır olmayan bireylerin anne baba olmaya zorlanması hem anne-baba hem de çocuk açısından istenilir bir durum değildir. Çocuk sahibi olmak için anne ve babanın bu sürece hazır olmaları gerekmektedir.

Resim 1.6: Çocuk onaylandığını bilmek ister.

1.1.4. Evlilikte Ekonomik Yapı

Evlilikte uyumun sağlanabilmesi için bireylerin ekonomik bağımsızlıklarını kazanmış olmaları gerekir. Anne-baba olmaya hazır olmanın koşulu; ekonomik durumun yeterli düzeyde olması, doğacak çocuğun bakım ve eğitim giderlerinin planlanmasıdır. Aileye katılan yeni bireyler ailenin ekonomik yükünü artırmaktadır. Anne-babaların ekonomik koşullara göre çocuk sayılarını belirlemeleri gerekmektedir.

1.2. Ailede Kişiler Arası İlişkiler

Ailede bulunan bireylerin iletişimi, onların ruh sağlığını önemli oranda etkiler. Çocukların sağlıklı kişilik gelişimlerini aile içindeki ilişkiler oluşturacaktır. Karşılıklı saygı, sevgi, hoşgörü ve fedakârlığa dayanan ilişkilerle yetişen çocuklar sağlıklı kişilik geliştirirler.

Resim 1.7: Karşılıklı sevgi ve hoşgörü aile içi ilişkileri güçlendirir.

1.2.1. Eşler Arası İlişkiler

Eş seçimi, kişilerin tüm hayatlarını etkileyecek en önemli tercihlerden biridir. Evlilik öncesinde çok iyi ilişkiler içinde oldukları hâlde evlendikten sonra bunu devam ettiremeyen eşler vardır. Eş seçiminde bilinçli seçimin yanında bilinç dışı eğilimlerin de etkisi vardır. Evlilik öncesinde romantik duygular içinde bireylerin gerçek kişilikleri gizlenebilir. Romantik duygularla birbirini yeteri kadar tanımadan evlenen bireyler, evlendikten sonra gerçek kişiliklerini göstermeye başlar. Evliliğin anlamını bilmeyen, evliliğin sorumluluğunu taşımayan bireylerin bu birliği sürdürmeleri zordur.

Resim 1.8: Eşler arasındaki ilişkilerin çocuklar üzerinde önemli etkisi vardır.

Evlilikte önemli olan kişiliklerdeki ayrılıklar değil, beklentilerdeki ortaklıktır. Eşlerin birbirlerini sevmeleri, saymaları, birbirlerine güven duymaları; özenli, duyarlı, hoşgörülü, paylaşımcı davranmaları evlilik bağına güçlendirir.

Aile içi ilişkilerde tartışmaların olması doğaldır. Anlaşmazlıkların ve tartışmaların nasıl sonuçlandığı çok önemlidir. İletişim bozukluğundan en fazla çocuklar etkilenir. Çocuk; anne ve babasının problemlerini tartışarak olumlu bir şekilde çözdüklerine tanık olunca ileride kendi yaşamında karşılaşılabileceği problemlere hazırlanma fırsatı bulur. Eşler arasındaki ilişkinin çocuklar üzerinde kalıcı etkileri vardır.

Resim 1.9: Çocuk sahibi olmak toplum hayatını sürdürmek açısından önemlidir.

ETKİNLİK: Resimleri canlandırma

Amaç: Aile yapısını ve aile ilişkilerini yansıtan resimleri değişik şekillerde ifade edebilme

Materyal: Ailelerin farklı yer ve davranışlarda çekilmiş fotoğrafları
Yöntem ve Teknikler: Rol canlandırma–drama

İşlem basamakları:

- Sınıfta gruplar oluşturunuz.
- Verilen resimleri inceleyiniz.
- Her gruba ikişer tane olmak üzere resimleri seçiniz.
- Seçtiğiniz resimlere uygun hikâye oluşturunuz.
- Grup üyelerinin rollerini belirleyiniz.
- Hikâyeyi canlandırınız.

1.2.2. Anne-Baba Çocuk İlişkileri

Çocuk, hayata ilişkin bilgi ve becerileri anne-babasından öğrenir. Anne-babanın çocuğa karşı takındıkları tavır, bebeklik döneminden itibaren çocuk üzerinde derin ve kalıcı izler bırakır. Çocuğa anne-babanın gösterdiği dengeli sevgi ve koruma duygusu, çocukta güven duygusunun gelişimine yardımcı olur. Çocuk böylece insanları sevmeyi, onlarla ilişki kurmayı öğrenir.

Resim 1.10: Sevginin devamlılığı çocuk açısından çok önemlidir.

Çocuk anne ve babasını taklit ederek sosyal yaşama alışır. Aile içinden seçtiği örnek kişi, bozuk kişilik yapısına sahipse kötü davranış şeklinin çocukta da görülme olasılığı artar. Bu nedenle anne-babanın çocuğa iyi örnek olması çok önemlidir. Ebeveynlerin sözlerden çok davranışlarıyla model olmaları gerekir.

Resim 1.11: Çocuğu cesaretlendirmek öz güveninin gelişiminde son derece önemlidir.

Anne ya da babanın -tamamen bilinç dışı- çocuğa aşırı düşkünlük göstermesi hem aile hayatının mutluluğunu bozabilir hem de çocuğu olumsuz etkileyebilir. Yine anne-babanın gerçekleştiremedikleri bilinç dışı istek ve davranışlarını çocuklara yansıtmaları sonucu çocuğun kişilik özellikleri; ilgi, istek ve yetenekleri göz ardı edilerek yönlendirilmesi çocukta olumsuz duygu ve davranışlara yol açabilir. Çocuğun benlik saygısı; düşüncelerinin önemsendiği, sözlerinin dinlendiği, destek ve değer gördüğü bir aile ortamında gelişebilir.

Anne-babaların çocuğu korkutmadan işbirliğine dayalı, sağlıklı bir iletişim ortamı hazırlamaları; çocukların olumlu düşünen, uyumlu, yaratıcı kendi kendini kontrol edebilen bireyler olmalarını sağlar.

Resim 1. 12: Çocuk anne ve babasını taklit ederek sosyal yaşama alıştır.

1.3. Kardeşler Arası İlişkiler

Kardeşlik bağı, bir sevgi kaynağıdır. Kardeşler arasında zaman zaman rekabet ve problemler söz konusu olabilir. Kardeşler, aralarında iyi ilişkiler kurmada ve bunu sürdürmede zorluklar yaşayabilir ama zamanla sorunların üstesinden birlikte gelebilirler.

Resim 1.13: Kardeş ilişkilerinde karşılıklı sevgi, saygı ve sorumluluk olmalıdır.

Kardeşlerin olumlu ilişki kurabilmesi için iletişimi engelleyebilecek etkenlerin bilinmesi gerekir. Kardeşler arasındaki iletişim ; kıskançlık, saldırganlık, bencillik vb. gibi davranışlarla bozulur.

Resim 1.14: Kardeşlik bağı, bir sevgi kaynağıdır.

Çocuklar küçükken bu davranışlardan kurtulamazlarsa ileriki yaşamlarında da ciddi problemlerle karşılaşır. Anne-babaların çocuklara yaklaşımlarının farklı olması kardeşler arası ilişkileri etkileyecektir. Çocuklarına adil davranan anne-babalar onların daha dengeli ve olumlu ilişki içinde olmalarına yardımcı olur. Kardeş ilişkilerinde karşılıklı sevgi, saygı ve sorumluluk olmalıdır.

Resim 1.15: Çocuk, anne ve babasının varlığını her an yanında ya da arkasında hissetmek ister.

Kardeşler arasında anlaşmazlıkların olması normaldir. Yetişkinler nedenini bilmedikleri tartışmaların içine girmemeli ve taraf olmamalıdır. Çocuklar; anne-babadan yardım alamayacağını, tartışma konusunu kendilerinin çözmeleri gerektiğini bilmelidir. Çocuklardan birinin korunması hâlinde diğer çocukta kardeşine ve anne-babasına karşı öfke ve düşmanca duygular oluşabilir.

Resim 1.16: Kardeşler arasında anlaşmazlıkların olması normaldir.

1.3.1. Ailede Bulunan Diğer Kişilerle İlişkiler

Bazen ekonomik bazen de sosyal nedenlerle ailelerde büyükanne, büyükbaba, teyze, hala, amca gibi akrabalar da bulunabilir. Çocukların bu kişilerle ilişkisi onun gelecekteki yaşamını etkileyecektir.

Ailede yaşayan diğer bireyler de aile içinde önemli bir yer tutar. Kentsel yaşamda bu tip aile yapısına çok az rastlanmakla birlikte kırsal kesimde daha çok görülmektedir. Özellikle dede ve nineler geniş ailede en çok bulunan bireylerdir. Çocukların dede-ninelerinden gördükleri sevgi ve ilginin anne-babalarından gördüklerinden daha çok olduğu gözlenmektedir. Bu sevgi bazen hoşgörü sınırlarını aşarak anne-babaları zor durumda bırakabilir. Bunun altında yatan neden kendi çocuklarını büyütürken düştükleri hatalardan rahatsızlık duymalarıdır. Bu yüzden anne-babaları sıkça uyarırlar. Yaptıkları her şey çocukların hoşuna gider. Çalışmadıkları için torunlarına daha çok zaman ayırabilirler. Anne-babaların yetiştirme tarzına ters düşen davranışlardan rahatsız olmadıkları için ailede bulunan diğer bireylerle çatışmalar yaşanabilir.

Resim 1.17: Ailede yaşayan diğer bireyler önemli bir yer tutar.

Günümüz koşullarında çalışmak durumunda kalan anne-babaların ailede bulunan diğer bireylerin çocuk yetiştirmedeki olumlu katkılarına değer vermeleri gerekir. Aile içinde çocuğun eğitimi konusunda anne-babanın görüşleri esas alınarak ortak bir görüşe ulaşılmaktadır. Çocuk eğitimi denge, tutarlılık ve süreklilik ilkeleri doğrultusunda; karşılıklı saygı, sevgi ve dayanışma ortamı içinde sürdürülmelidir.

UYGULAMA FAALİYETİ

Aile ilişkilerini dikkate alarak bir etkinlik hazırlayınız. Etkinliğinizi sınıf ortamında veya uygun ortamlarda uygulayınız. Etkinliğinizin sonucunu rapor hâline getirip arkadaşlarınızla paylaşınız.

İşlem Basamakları	Öneriler
➤ Aile içi ilişkiler konusunda araştırma yapınız.	➤ Modül kitap ve kitaplardan yararlanarak aile içi ilişkiler konusunu araştırınız.
➤ Masanın üzerine ailedeki bireyleri yansıtan değişik aksesuarlar koyunuz.	➤ Aile bireylerini yansıtan aksesuarları temin ediniz (Çocukların velilerinin aksesuarlarından da yararlanabilirsiniz.).
➤ Aksesuarlarla birlikte çocuklara istedikleri rolü veriniz.	➤ Aksesuarları kullanarak çocukların istedikleri rolleri almalarını sağlayınız.
➤ Bu rolü sınıf karşısında canlandırmalarını isteyiniz.	➤ Canlandırılan rollerin gerçeğe uygunluğunu gözlemleyiniz.
➤ Aile içi ilişkileri yansıtan resmi kartona yapıştırınız.	➤ Resimleri, çocukların kartona yapıştırmalarını sağlayabilirsiniz.
➤ Çocukların bu resmi incelemelerini sağlayınız.	➤ İncelemelere ilişkin not almalarını sağlayabilirsiniz.
➤ Bu resim ile ilgili hikâye düşünmelerine yönlendiriniz.	➤ Rehberlik ederek çocukların bireysel olarak düşünmelerini sağlayabilirsiniz.
➤ Düşündükleri hikâyeleri tek tek söz vererek anlatmalarını isteyiniz.	➤ Kendilerini ifade edebilmeleri için çocukları destekleyin.
➤ Oluşturdukları hikâyeleri canlandırmaları için ortam hazırlayınız.	➤ Evcilik köşesini ve daha önce hazırlamış olduğunuz aksesuarları kullanabilirsiniz.
➤ Aksesuarlar yardımı ile hikâyeleri dramatize etmelerine fırsat veriniz.	➤ Anlatılan hikâyeleri sınıf içerisinde dramatize etmelerini sağlayabilirsiniz.
➤ Etkinlik sonunda anlatılan hikâyeleri resimlemelerini isteyiniz.	➤ Masalara boya kalemleri ve gerekli malzemeleri koyarak resimleri çizmelerini isteyiniz.
➤ Yaptıkları resimleri sınıf içinde sergileyiniz.	➤ Sınıfta sergi köşesi hazırlayabilirsiniz.

ÖLÇME VE DEĞERLENDİRME

Bu faaliyet kapsamında kazandığınız bilgi ve becerileri aşağıdaki soruları yanıtlayarak belirleyiniz. İfadeleri okuyunuz. Doğru önermeler için (D), yanlış önermeler için (Y) yazınız. Cevaplarınızı cevap anahtarından kontrol ediniz.

1. (...) Hızlı kentleşme ve endüstri alanındaki gelişim aile yapısını etkilemiştir.
2. (...) Ailenin görev ve sorumluluklarının oluşmasında yasaların rolü yoktur.
3. (...) Aile, çocuğun ilk sosyal deneyimlerini kazandığı yerdir.
4. (...) Aile birliğindeki çözümler toplumsal sorunları arttırır.
5. (...) Anne-babanın sorunları, tartışmaları, çatışmaları çocuklara yansımaz.
6. (...) Çocuk sahibi olmak için eşlerin fiziksel ve ruhsal yönden sağlıklı olmaları gerekir.
7. (...) Akraba evlilikleri kalıtsal hastalıkların ortaya çıkmasında etkili değildir.
8. (...) Evlenmek için duygusal olgunluğa erişmek gerekir.
9. (...) Ailede bulunan bireylerin iletişimi çocukların ruh sağlığını önemli oranda etkiler.
10. (...) İletişim bozukluklarından en az çocuklar etkilenir.

DEĞERLENDİRME

Sorulara verdiğiniz cevaplar ile cevap anahtarını karşılaştırınız. Cevaplarınız doğru ise bir sonraki modüle geçmek için ilgili kişiler ile iletişim kurunuz. Yanlış cevap verdiyseniz modülün ilgili faaliyetine dönerek konuyu tekrar ediniz.

ÖĞRENME FAALİYETİ-2

AMAÇ

Öğrenme faaliyetinde kazandırılacak bilgi ve beceriler doğrultusunda uygun ortam sağlandığında çocuk yetiştirmede dikkat edilecek noktaları kavrayabileceksiniz

ARAŞTIRMA

- Çocuk yetiştirmede dikkat edilecek noktaları araştırınız.
- Ailede anne-baba tutumlarını araştırınız.
- Ailede çocuğa ruhsal bağımsızlığın kazandırılmasını araştırınız.
- Araştırmalarınızı rapor hâline getirerek sınıfta arkadaşlarınızla paylaşabilirsiniz.

2. ÇOCUK YETİŞTİRMEDE DİKKAT EDİLECEK NOKTALAR

2.1. Sevgi, Disiplin, Ödül ve Ceza

Çocuk yetiştirmede dikkat edilecek noktaların başında ailenin sevgi, disiplin, ödül ve ceza anlayışları gelir. İnsan sevgi ile büyür, olgunlaşır. İnsan sevme yeteneğini sevilerek kazanır. Sevginin temel taşı kabul duygusudur. Çocuğun tek dayanağı anne-babasının sevgisidir. Sevgi gereksinimi ömür boyu sürer ve sürekli doyurulması gerekir.

Çocuğun görünüşü, becerileri, başarıları sevgi konusu olmamalıdır. Çocuk koşulsuz sevgi ister. Çocuk kendisiyle geçirilen zamanla aynı oranda olarak sevilip sevilmediğini anlar. Çocuğu sevmek, onunla bütünleşmek, bazı etkinliklerde onunla beraber olmak ve bir birey olarak onun gerçeklerini anlamaya çalışmaktır. Sevgiden yoksun büyümüş çocukta çeşitli uyum ve davranış bozuklukları görülebilir. Kendisini dışlanmış kabul eden çocukta güvensizlik duygusu gelişir.

Resim 2. 1: Sevgi gereksinimi ömür boyu sürer ve sürekli doyurulması gerekir.

Çocuk yetiştirmede dikkat edilecek diğer bir unsur disiplindir. Dengeli ve düzenli bir aile yapısı oluşturmada disiplinin önemi büyüktür. Disiplin, kişilerin içinde yaşadıkları toplumun genel düşünce ve davranışlarına uyum sağlamak amacıyla alınan önlemlerin tümü olarak tanımlanabilir. Aile içinde etkili bir disiplin oluşturabilmek için aile bireylerinin özgürlük sınırlarını bilmeleri gerekir. Disiplin, kişinin kendisiyle başlar. Disiplinin amacı düzenli, tutarlı ve sorumlu davranış alışkanlıkları kazandırmak olmalıdır. Aşırı hoşgörü ve disiplin eksikliği çocukta bencillik ve antisosyal davranışların ortaya çıkmasına; aşırı otoriter ve baskılı katı disiplin de anne-babaya karşı korku, nefret ve öfke duygularının oluşmasına çocuğun bağımlı ve isyankâr olmasına neden olabilir.

Resim 2. 2: Çocuğu ödüllendirmek onun istendik davranışları kazanabilmesinde son derece önemlidir.

Disiplini oluşturabilmek için yerinde kullanılan ödüller ve kurallara uyma gerekliliği büyük önem taşır. Ödül, istendik davranışların pekişmesi amacıyla kullanılan ve çocuğun gelişimine katkı sağlayan bir yöntemdir. Ödül, çocuğa hak ettiği zaman verilmelidir. Görevini yapan çocuk gereksiz yere ödüllendirilmemelidir. Güzel bir söz, bir öpücük, çocuğu övme gibi ödüller sıklıkla uygulanmalı maddi değeri olan ödüllere çok sık başvurulmamalıdır. Anne-babanın çocuğu takdir ve teşvik etmeleri onun için en büyük ödüldür. Çocuğun hangi davranışından dolayı ödüllendirildiğini bilmesi de eğitsel açıdan önemlidir.

İstenmeyen davranışların tekrar edilmesini engellemek amacıyla bazı aileler ceza yöntemini kullanmaktadır ancak çocuk yetiştirmede cezanın yerine çocuğun ailede uyması gereken kuralların olduğunu ve bunlara uyulmasının önemini algılaması için önlemler alınmalıdır. Çocuk, uyması gereken kuralları bilmeli ve bu kurallar belirlenirken ve uygulanırken çocuğa tartışabilme hakkı da verilmelidir. Onur kırıcı ve çocuğun kendisini savunmasına fırsat tanımadan verilen ceza, çocuğun öz güvenini sarsar ve bağımsızlaşmasını engeller. Bazı ailelerde dayak bir ceza yöntemi olarak kullanılır. Dayak, istenmeyen davranışların artmasına neden olur. Dayak, çocuğun anne-babasına karşı korku, öfke ve kızgınlık içinde olmasına neden olur. Saldırgan olmayı, sorunlarını şiddet yoluyla çözmeyi öğretir. Dayak yiyen çocukta oluşması gereken iç disiplin bozularak zayıf vicdan ve ahlak gelişimine yol açar.

Tüm disiplin yöntemlerinde ailedeki bireylerin tutarlılık göstermesi büyük önem taşımaktadır.

2.2. Ailede Anne-Baba Tutumları

Her çocuk doğarken farklı kalıtsal özelliklerle doğar. Çevresel etkenler ve anne-baba tutumları onların kişiliklerini şekillendirir. Bireysel özellikleri göz önünde bulundurularak eğitilen çocuklar öz güvenleri gelişmiş bireyler olurlar. Anne-baba tutumları birbirini tamamlayan, birbiriyle çelişmeyen ve çocuklar üzerinde çok fazla baskı ya da çok boşluk yaratmayan nitelikte olmalıdır.

2.2.1. Baskıcı ve Otoriter Tutum

Anne-baba tutumları çocukların kalıtsal özellikleri ile birlikte kişiliklerini besleyen, güçlendiren ve şekillendiren en önemli faktördür. Genellikle çocukların davranışlarının büyük bir kısmının 0-6 yaş döneminde kazanıldığı göz önünde bulundurulursa anne-baba tutumlarının ne kadar önemli olduğu anlaşılabilir. Aşırı baskıcı ve otoriter tutum sergileyen anne-babalar daha çok geleneksel aile yapılarında görülmektedir. Uygulanan bu çok katı disiplinde çocuklar kendilerini hayatın her aşamasındaki kurallara sorgulamadan uymak zorunda hissederler. Baskıcı tutumlarla yetişen çocuklar insan ilişkilerinde çekingen, sessiz ve başkalarının düşüncelerini kolay kabul eden bireyler olurlar. Başkaları onları denetler, yönlendirir. Hayata karşı duruşları kendi istedikleri ve içlerinden geldiği gibi değil, başkalarının istediği gibidir.

2.2.2 Aşırı Hoşgörülü ve Gevşek Tutum

Bu tür ailelerde çocuğun hataları, yanlış davranışları sürekli kabul görür. Davranışları anne-baba tarafından sorgulanmaz ve çocuk sonsuz özgürdür. Evde kuralları çocuk koyar ve ailenin hayatı ona göre şekillendirilir. Bu abartılı özgürlük ve sevgi, onun doyumsuz kişilik geliştirmesine neden olur. Bencil, kural tanımayan ve çevresinde bulunan bireylerin (anne-baba, arkadaş ve diğer yetişkinler) onun isteklerini yerine getirmekle yükümlü olduklarını düşünen bireyler olurlar. Toplumsal hayata uyum sağlamakta güçlük çekerler ve sosyal ilişki kurmakta güçlüklerle karşılaşılırlar. Bu tutuma tek çocuklu ailelerde ve geç yaşta anne baba olmuş ailelerde rastlanabilir.

2.2.3. Dengesiz ve Kararsız Tutum

Anne-baba tutumları içinde çocuğun gelişimini en çok olumsuz yönde etkileyen tutumlardandır. Tutumlardaki dengesizlik anne-babanın çocuk eğitimindeki görüş ayrılıklarından ya da ruh durumlarının değişkenlik göstermesinden kaynaklanabilir. Anne-babanın aynı davranışlara farklı zamanlarda farklı tepkiler göstermesi, çocukla ilgili eleştirilerini onun yanında yapması, davranışlarına birinin olumlu diğerinin olumsuz tepki göstermesi çocukta dengesizlik ve kararsızlık durumlarının ortaya çıkmasına neden olur. Dengesiz anne-baba tutumu ile büyüyen çocuklar; iç dengeleri oturmamış, huzursuz ve olaylar karşısında nasıl davranacağına kolay karar veremeyen yetişkinler olurlar.

2.2.4. Aşırı Koruyucu Tutum

Aşırı koruyucu tutum daha çok anne-çocuk ilişkisinde rastlanan durumdur. Aşırı koruyucu tutumda anne çocuğuna fazla güvenemez ve onun tek başına birey olarak bir şeyleri başarmasına izin vermez. Koruyucu yaklaşımda çocuklar öz bakımlarından sosyal ilişkilerine kadar anne-babalarından destek beklerler. Öz güvenleri az gelişmiş, diğer insanlarla ilişki kurmada güçlükler yaşayan ve başa çıkabileceği hâlde sorunlarını çözemeyen bireyler olurlar. Bazı durumlarda da aykırı davranışlar gösteren yetişkinler olabilirler. Koruyucu yaklaşım çocuğun kişisel gelişimini her açıdan olumsuz etkileyen tutumlardandır.

2.2.5. İlgisiz ve Kayıtsız Tutum

İletişim kopukluğu olan ailelerde ebeveynlerin çocuğu dışlaması, çocuğu görmezlikten gelmeleri ilgisiz ve kayıtsız tutumun göstergeleri olabilir. Bu durumda çocukta bir yere ait olma ve güven duygusu sarsılır. İlgisiz ve kayıtsız tutumla karşı karşıya kalan çocuklarda saldırganlık eğilimi görülmektedir. Çocuklar; eşyalara, arkadaşlarına ve yakın çevresine zarar verirler.

2.2.6. Güven Verici, Desteleyici ve Demokratik Tutum

Anne-babanın çocuklarına hoşgörülü davranmaları; onları desteklemeleri, çocukların isteklerini bazı kısıtlamalar dışında diledikleri biçimde gerçekleştirmelerine izin vermeleri ve demokratik olmaları anlamına gelir. Çocuk; kabul görmek, desteklenmek, onaylanmak ister. Çocuğa kendi benliğini ifade etme fırsatı veriliyorsa çocuk uyumlu, mutlu ve sağlıklı bir birey olma yolunda ilerler. Demokratik, güven verici ve destekleyici bir ortamda büyüyen çocuk kendine güvenen, olgun, yapıcı, yaratıcı, özgür, sosyal, sınırlarını bilen, girişimci, sorumluluk sahibi birey olarak yetişir. Anne ve babası tarafından ikna yoluyla denetlenen çocuk, ebeveynlerin kendisi ile ilgili duygu, düşünce ve beklentilerini bilir ve buna göre davranır.

Resim 2.3: Çocukta güven duygusu erken dönemlerde gelişir.

Ancak aşırı demokratik tutumlar çocukta her alanda sınırsız özgürlük, her istediğini yapma gibi bir anlayışın gelişmesine neden olabilir. Demokratik tutum aynı zamanda başkalarının özgürlüğüne saygı, dürüst olma ve bazı durumlarda çoğul düşünebilme davranışlarının oluşturulmasını da sağlayabilecek şekilde dengelenmelidir. Güven verici ve destekleyici tutumun dengeli verildiği ailede büyüyen çocuklar katılımcı, kendilerini kolay ifade eden ve toplumsal problemlere duyarlı yetişkinler olurlar.

2.3. Ailede Çocuğa Ruhsal Bağımsızlığın Kazandırılması

Doğumla birlikte anne ve çocuk arasındaki fiziksel bağ kesilir fakat duygusal bağ hiç kopmaz ve ömür boyu sürer. Çocuğun yaşamını devam ettirebilmesi için annenin ilgisine ve bakımına ihtiyacı vardır. Çocuk anneye tam anlamıyla bağımlıdır. Zamanla çocuk kendi ihtiyaçlarını karşılama becerisi kazandıkça bu bağımlılık azalır ve çocuk büyüdükçe yok olması beklenir fakat bazı anneler çocuklarının bağımlılıklarından zevk duyar ve çocuklarının sorumluluklarını da kendileri üstlenirler. Bu durumdan çocuk çok zarar görür. Kendi kendine yetmeyen, kendi ayaklarının üzerinde duramayan bireyler olarak yetişir. Anne-babanın olmadığı durumlarda çocuk ne yapacağını bilemez, hayatını düzene sokamaz. Çocuğun böyle bir duruma düşmemesi için doğumdan itibaren anne-babasının davranış ve yaklaşımları çocuğa bağımsızlığını kazandıracak nitelikte olmalıdır.

Resim 2.4: Çocuğun anne ve babasına olan ihtiyacı yaş dönemlerine göre farklılık gösterir.

Bağımlılıktan bağımsızlığa geçiş döneminde çocuğun ebeveynlerine ihtiyacı vardır. Yetişkinlerin çocuğun kendi kendine yapabileceği her etkinliği desteklediği, çocuğun seçimlerine fırsat verdiği, onu yüreklendirdiği ve karşılaştığı problemlere yardımcı olduğu sürece çocukların bağımsızlık duygusunun geliştiği görülür.

Resim 2.5: Çocuğa dokunmak ona gösterilen sevginin en iyi ifade şeklidir.

Duygusal ve toplumsal etkileşimin güçlü olduğu aile ortamında yeterli sevgi, ilgi ve güven içinde büyüyen çocuklar sağlıklı gelişimleri için gerekli deneyimleri yaşayabilirler. Bu tür aile ortamlarında aile bireylerinin sorumluluklarının bilincinde olmaları ve çocuklara bağımsızlık konusunda gerekli ortamların hazırlanması, onun sağlam bir kişilik yapısına sahip olmasını sağlar. Çocuk bir problemle karşılaştığında o problemle ilgili çözüm önerilerini düşünme fırsatı tanınmalı, problemi nasıl çözeceğine karar vermesi sağlanmalıdır.

Hor görme, cezalandırma, aşırı sevgi ve koruma çocuğun gelişimini, başarısını ve topluma uyum sağlamasını engeller. Sağlıklı toplumlar, bireylerin ruh sağlığının korunmasıyla oluşabilir. Yeterli sevgi görerek, bağımsızlığı desteklenerek yetişen bireyler sağlıklı toplumların temelini oluştururlar.

Resim 2.6: Yeterli sevgi ile büyüyen çocuğun bağımsızlık duygusu gelişir.

UYGULAMA FAALİYETİ

Çocuk yetiştirmede kullanılan yöntemleri dikkate alarak bir etkinlik hazırlayınız. Etkinliğinizi sınıf ortamında veya uygun ortamlarda uygulayınız. Etkinliğinizin sonucunu rapor hâline getirip arkadaşlarınızla paylaşınız.

İşlem Basamakları	Öneriler
➤ Bir hikâye oluşturunuz.	➤ İşlenen konulara ilişkin hikâye oluşturabilirsiniz.
➤ Hikâyenin amacını belirleyip planını yapınız.	➤ Hikâyenin amacını tahtaya yazmalarını isteyiniz. ➤ Hikâyenin planını tahtaya yazmalarını isteyiniz.
➤ Hikâyede yer alan kahramanlara ilişkin görev dağılımı yapınız.	➤ Hikâyede yer alan kahramanlara uygun rol dağılımı verildiğini kontrol edebilirsiniz.
➤ Görev alan öğrencilerden her birine aldıkları rollerle ilgili aksesuarlar dağıtınız.	➤ Alınan role uygun aksesuar alıp almadıklarını kontrol edebilirsiniz.
➤ Canlandırılacak ortama ilişkin araç gereçleri sınıf ortamına yerleştirerek düzenleyiniz.	➤ Sınıf ortamında ev ortamının oluşturduğu araç gereçleri kontrol edebilirsiniz.
➤ Hikâyeyi canlandırınız.	➤ Görev almayan öğrencilerin dikkatli izlemelerini ve notlar almalarını söyleyiniz.
➤ Hikâyede rol alan anne-baba ve çocukları oynarken kendi yaşadıkları problemlere hikâyede yer vermelerini isteyiniz.	➤ Problemlerin ders konularına uygunluğunu tespit edebilirsiniz. ➤ Problemlerin yansıtılması sırasında öğrencilerin yansıttığı duygu ve düşünceleri tespit edebilirsiniz.
➤ Karşılaşılabilecek problemlere ilişkin çözüm yollarını da hikâyede yansıtınız.	➤ Problemlere bulunan doğru çözüm yollarının hikâyede yer verip vermediğinizi kontrol edebilirsiniz.
➤ Problem çözümüne ilişkin önerileri rapor hâline getiriniz.	➤ Problem çözümüne ilişkin sonuçları raporlaştırmada dikkat edilecek noktaları gözden geçirebilirsiniz.

ÖLÇME VE DEĞERLENDİRME

Bu faaliyet kapsamında kazandığınız bilgi ve becerileri aşağıdaki soruları yanıtlayarak belirleyiniz. İfadeleri okuyunuz, ifadenin içindeki boşlukları uygun sözcüklerle doldurunuz.

1. İnsan, sevme yeteneğini.....kazanır.
2. Sevgiden yoksun büyümüş çocukta çeşitli uyum ve bozuklukları görülebilir.
3., kişilerin içinde yaşadıkları topluluğun genel düşünce ve davranışlarına uymalarını sağlamak amacıyla alınan önlemlerin tümüdür.
4. Gerçek anlamda disiplin oluşturmak için yerinde kullanılan ve..... büyük önem taşır.
5. istenmeyen davranışların tekrar edilmesini engellemek amacıyla kullanılan bir eğitim yöntemidir.
6. Eğer çocuğa kendi benliğini.....f ırsatı veriliyorsa uyumlu, mutlu ve sağlıklı olgunlaşma yolunda gelişir.
7. Doğumdan itibaren anne-babanın davranış ve yaklaşımları çocuğun kazandıracak nitelikte olmalıdır.
8. Aşırı koruyucu tutumla yetiştirilen çocuklar öz bakımlarından sosyal ilişkilerine kadar her şeyde anne-babadan..... beklerler.
9. Bağımlılıktan bağımsızlığa geçiş döneminde çocuğun ebeveynlerinin..... İhtiyacı vardır.
10. Sağlıklı toplumlar..... korunmasıyla oluşabilir.

DEĞERLENDİRME

Sorulara verdiğiniz cevaplar ile cevap anahtarını karşılaştırınız. Cevaplarınız doğru ise bir sonraki modüle geçmek için ilgili kişiler ile iletişim kurunuz. Yanlış cevap verdiyseniz modülün ilgili faaliyetine dönerek konuyu tekrar ediniz.

ÖĞRENME FAALİYETİ-3

AMAÇ

Öğrenme faaliyetinde kazandırılacak bilgi ve beceriler doğrultusunda; uygun ortam sağlandığında ailede çocuğun yerinin, aile içindeki özel sorunların çocuğun ruh sağlığı üzerindeki etkilerini kavrayabileceksiniz.

ARAŞTIRMA

- Ailede çocuğun yerinin ruh sağlığı üzerindeki etkilerini araştırınız.
- Aile içindeki özel sorunların çocuğun ruh sağlığına etkilerini araştırınız.
- Yaptığınız araştırmaları sınıfta arkadaşlarınızla paylaşınız.

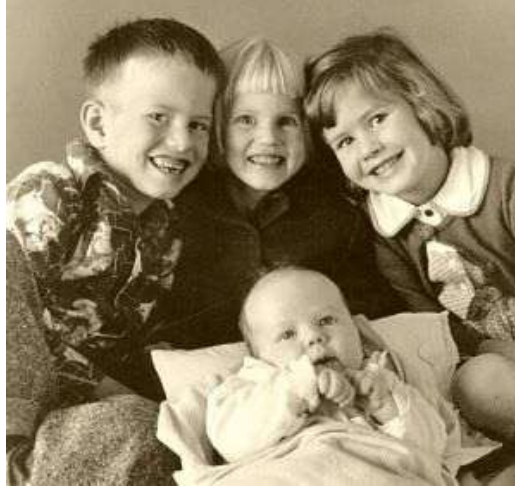
3. AİLEDE ÇOCUĞUN YERİNİN VE AİLE İÇİNDEKİ ÖZEL SORUNLARIN RUH SAĞLIĞI ÜZERİNDEKİ ETKİLERİ

3.1. Ailede Çocuğun Yerinin Ruh Sağlığı Üzerindeki Etkileri

3.1.1. Doğuş Sırası

Aile içindeki etkileşim çocuk sayısından ve doğuş sırasından da etkilenir. Anne-babaların çocuklarına karşı davranışları çocukların doğumuyla değişime uğrar. İlk çocuk öncelikle tek çocuktur. Hem çok sevilir hem de sıkı bir denetim altına alınır. İlk çocuk diğer çocukların doğumundan sonra bazı sorumlulukları omuzlamak zorunda kalır. Büyük çocuğa kardeşi doğduktan sonra aile içinde yaşanacak değişiklikler önceden anlatılmalıdır. Yetişkinlerden göreceği destek ve anlayışla büyük çocuk, yeni kardeşin gelmesiyle oluşabilecek sarsıntıyı kolay atlatabilir. Genellikle ailenin ilk çocukları kardeşlerinin sorumluluklarını da üstlenmek zorunda kaldıkları için (daha çok ebeveynlerin sorumluluk yüklemeleri) kendi kendilerine yetme, daha çabuk olgunlaşmak ve koruyucu tavır geliştirmek zorunda kalırlar. Bunları sürekli davranışa dönüştürürler. Evde abla-ağabey modeli yanında kardeşlerine arkadaş, anne-babaya yardımcı rolü üstlenirler. İlk çocuklar ileriki yaşamlarında problemlerini kendileri çözebilen, tek başına yeterlilik gösterebilen yetişkinler olurlar.

Ortanca çocuklar gelişim dönemlerinde büyük ve küçük kardeşlere nazaran biraz daha şanssızdırlar. Büyük kardeşin hâkimiyeti, küçük kardeşin korunmacılığı arasında kişiliklerini ortaya koyamazlar. Ya tamamen içe kapanık ya da çok fazla dışa dönük kişilik geliştirebilirler. Bu durum genellikle ortanca çocuklarda daha az sevgi, daha az ilgi olduğu düşüncesini uyandırabilir. Bu nedenle de anne-babaların dikkatini çekebilmek için gereksiz aşırı davranışlar gösterebilirler.

Resim 3.1: Anne çocuklar arasındaki dengeyi sağlayabilir.

Ailede en son dünyaya gelen küçük çocuklar, ailedeki tüm bireyler tarafından her zaman küçük olarak görülürler. Anne-babanın yaklaşımları çocuklar arasında gerekli dengeyi sağlamazsa kendine güvensiz, problemlerle başa çıkamayan ve hataları hep kabul gören bireyler olurlar. Anne-babanın çocuklar arasında kurduğu denge ve olumlu tutumlar bu durumu değiştirebilir. Sürekli küçük çocuk muamelesi gören ve şımartılan çocuklar, benmerkezci ve sorunlarının başkaları tarafından çözülmesine alışkın oldukları için ilişki yaşamlarında da böyle davranırlar.

3.1.2. Tek Çocuk Olma

Ailelerin tek çocuk sahibi olma nedenlerinin başında onlara daha iyi eğitim sağlama ve daha üst düzeyde ekonomik imkânlar sunma kaygıları yer alır. Bunların dışında geç yapılan evlilik ve sağlık problemleri de tek çocuk sahibi olma nedenlerindedir. Anne-babanın çocuk üzerinde geliştirdiği aşırı korumacı tavır, onların içe kapanık ve bencil olmalarına neden olur. Tek çocuklar, kardeşleri olmadığı için oyun kurmakta ve arkadaşlık ilişkilerinde problem yaşayabilirler. Kardeşleri ile birlikte büyüyen çocuklar evde oynadıkları oyunlarda çeşitli roller üstlenirler. Bu roller onları hem hayata hazırlayan hem de paylaşmayı öğreten ilişkilerdir. Tek çocuklar, bu ortamları olmadığı için daha çok anne-baba ve yetişkinlerle iletişim kurmak isterler ancak tek çocuklar da bütün çocuklar gibi uygun anne-baba tutumlarıyla problemsiz bir yaşam sürdürebilirler. Unutulmaması gereken konu, çocuk sayısının değil anne-baba tutumunun önemli olduğudur.

3.1.3. Çocuk Sayısı

Ailede çocuk sayısı arttıkça buna paralel olarak da sunulan imkânlar azalır. Ekonomik durumu çok iyi olmayan ailelerde ilgi ve sevginin bölünmesi yanında hayat standartlarında da düşme olur. Çok çocuklu ailelerde, anne-baba çocukların hepsiyle eşit ilgilenemez. Bu da çocuklar arasında sevgi açısından kıskançlığa neden olur çünkü çocuklara ayrılan zaman onların bireysel özellikleri nedeniyle eşit olmayacaktır. Anne-babanın çocukların bireysel özelliklerine göre (yaş, cinsiyet) takındıkları uygun tavırlar olumlu kişilik geliştirmelerini destekleyebilir. Genellikle anne, çocuk sayısı arttıkça daha büyük sorumluluklar altına girmektedir. Ekonomik durumu iyi olmayan ailelerin çok çocuk sahibi olmaları çocukların temel ihtiyaçlarını gidermelerinde sorun yaratabileceğinden çocuklarda uyum ve davranış bozukluklarının görülme olasılığını artıracaktır. Bunun yanında anne-babaların ekonomik yönden yaşadığı sorunlar nedeniyle yaşadıkları çatışmalar da çocuklar üzerinde olumsuz etki yaratabilir.

3.1.4. Çocuğun Cinsiyeti

Geleneksel aile yapısında toprak bütünlüğünün bozulmaması, soyadının devamı, sosyal statü, mirasın bölünmemesi gibi kaygılarla erkek çocuk edinme isteği çok fazladır. Günümüzde de kırsal kesimde geleneksel aile yapısı devam eden bölgelerde erkek çocuk sahibi olma isteği hâlâ devam etmektedir. Bu istek çok çocuk sahibi olma nedenleri arasında yer almaktadır ancak günümüzde kent yaşamı içinde ailelerin kültürel yapılarının değişmesi, sosyoekonomik durumları ve eğitim düzeyleri yeni kuşak anne-babaların bu düşüncesinin değişmesine neden olmaktadır. Erkek çocuklara geleneksel aile yapısında maddi-manevi tüm olanaklar, en üst düzeyde ve öncelikli sunulurken günümüz aile yapısında çocuklara cinsiyet olarak değil birey olarak yaklaşılmaktadır. Ailede çocuklar arasında yapılan cinsiyet ayrımı kız çocuklarında duyguların bastırılması ve değersizlik duygularına neden olurken erkek çocuklarında üstün cinsiyet, hükmetme ve çalışma isteğinin azalması gibi olumsuz davranışlar gelişmesine neden olmaktadır. Bu tutumların var olduğu ailelerde yetişen çocuklar yetişkin olduklarında kendilerine farkında olunmadan kazandırılan olumsuz tavırlar sergilerler.

Resim 3.2: Çocuklar arasında cinsiyet ayrımı yapılması çatışmalara neden olur.

3.2. Aile İçindeki zel Sorunların ocuğun Ruh Sağlığına Etkileri

3.2.1. Boşanma

Aile birliğinin yasal ve sosyal açıdan sona ermesi durumuna “boşanma” denir. Eşler arasındaki anlaşmazlıklar, alışkanlık ve beklentilerdeki farklılıklar, ekonomik sorunlar gibi nedenlerle aile birliği bozulabilir. Eşler aile birliğinin devamını sağlamak ve sorunlarına sağlıklı çözümler bulmak amacıyla dayanışma içinde sonuna kadar çalışmalıdır. Bunun başarılmadığı durumlarda boşanma gerçekleşir. Boşanma, tüm aile bireylerini derin bir şekilde etkiler fakat bu durumdan en çok çocuklar etkilenir.

Boşanma kaçınılmazsa anlayabileceği bir dille çocuk bu duruma hazırlanmalıdır. Boşanma sonrasında çocuklarda saldırganlık, hırçınlık, huzursuzluk, okulda başarının düşmesi gibi uyum ve davranış bozuklukları görülebilir. Bunları en aza indirmek için anne-babaya çok önemli sorumluluklar düşmektedir. Anne-baba ayrıldıktan sonra çocuğun belli bir evi olmalı, her iki ebeveyni de düzenli ve sürekli görebilmesine özen gösterilmelidir. Çocuk taraf olmaya ya da arabuluculuk yapmaya zorlanmamalıdır. Çocuğa boşanmanın onunla ilgili olmadığı uygun bir dille açıklanmalıdır.

3.2.2. Üvey Anne-Baba

Aile içinde yaşanan özel sorunlardan biri de üvey anne-babayı çocuğun kabul etmesidir. Boşanma ya da ebeveynlerden birinin ölümü sonucundan eşlerin başka biriyle evlenmesi son derece doğaldır fakat çocuk bunu kabul etmekte bir takım zorluklar yaşayabilir ve bu zorlukların üstesinden gelmesi zaman alabilir. Ebeveynlerden herhangi biri yeniden evlenmek isterse öncelikle çocuğun ruh sağlığını düşünmesi gerekir. Çocuk bu olaya psikolojik olarak hazırlanmalıdır. Çocuğun duyguları karmaşıktır. Bu durumdaki çocuk kendisini suçlayabilir, terk edilmişlik duygusu yaşayabilir ve güven duygusu sarsılabilir.

Üvey anne-babanın duygu karmaşasındaki çocuğa kendisini kabul ettirmesi zaman alır. Çocuğun davranışlarına ve duygularına saygı göstermek, ona karşı hoşgörölü davranmak ve onu anlamaya çalışmak üvey ebeveyni kabul etmesine yardımcı olacaktır. Üvey anne ya da babaya sahip olan çocuklar, ebeveynlerden birinin sevgisini diğeriyle paylaştıkları duygusuna kapılırlar. Sevgi ve davranışlardaki dengenin iyi ayarlanması ve ebeveyne karşı sevgi oluşması için uygun zamanın çocuğa tanınması gerekmektedir. Dengeli paylaşımların yaşandığı bu özellikteki ailelerde de mutlu ve uyumlu bireylerin gelişmesi mümkündür.

3.2.3. Hastahklar

Aile bireylerinden birisinin sağlık durumunun bozulması aileyi ekonomik, sosyal ve duygusal açıdan etkiler. Özellikle ebeveynlerden birinin kronik hastalığı çocuğu zer ve mutsuz eder. ocuk anne ya da babayı kaybedeceğini düşünür. Okulda bile akılı hasta ebeveynindedir. Çocuğa hastalık hakkında bilgi vermek, hastanın iyileşmesi için neler yapılması gerektiğini açıklamak gerekir. Hastalığın iyileşme ümidi yoksa bu, çocuğa anlayabileceği dille yeterli ve doğru olarak açıklanmalı, ocuk sonuca hazırlanmalıdır. Hasta olan ocuksa, anne ve baba kaygı ve üzüntüyle çocuğa karşı tavırlarını değiştirirler. Çocuğun üstüne dşerler, her istediğini yapmaya çabalarlar. Bu durumdan ocuk rahatsız olur ve kendini çok hasta zannedebilir. Daha sonra anne- babasının ilgisini kendi lehine kullanabilir. Sürekli hasta muamelesi yapılan çocuklar psikolojik olarak kendilerini gcsz hissederler. İyiler oldukları dönemde de aynı ilgi ve özeni görmek isterler. Hastalık döneminde sağlıklı olan kk kardeş, abla ya da ağabey varsa ona gösterilen aşırı ilgiden rahatsızlık duyabilir ve gereksiz kıskançlık gösterilerinde bulunabilir, aynı ilgiyi görmek için hastaymış gibi de davranabilirler.

3.2.4. Ölüm

Aile bireylerinden birinin ölümü aile için dayanılması zor bir durumdur. Ölüm karşısında çocukların tepkisi yaşlarına göre değişiklik gösterir. Erken ocukluk döneminde annenin ölümü genellikle ruhsal bozukluklara neden olur. Çocuğun daha sonraki yaşantısı, ölen ebeveyninin boşluğunun kimin tarafından ve nasıl doldurulacağına bağlıdır. ocuk çok kk değilse ölüm olayı çocuğa uygun bir dille açıklanmalı, gerçek saklanmamalıdır. ocuk, lm haberini diğer ebeveyninden ya da kendisine en yakın hissettiği kişiden duymalıdır. Ölüm anında üzüntüyü belli etmek sağlıklı bir davranıştır. Ölüm karşısında çocukların yas tutmaları ve yetişkinler gibi zlmeleri beklenemez. Anne ya da babasını kaybeden çocuğun davranışları; ölen ebeveyninin cinsiyetine, onunla n yaşantısına, diğer ebeveynin evlenip evlenmemesi ve başka kardeşlerin varlığına bağlı olarak değişiklik gösterebilir. Çocuğun ölümle karşılaştığı yaş da önemlidir. Yedi yaş öncesi ocuk, yetiştiren ebeveynin yerine gelecek birini kabul edebilir. Yedi-on yaş arasında çocuğun ölüm olayını kabullenmesi zorlaşır.

Çocuklarda duygusal ve zihinsel zorlanmalar görülebilir. Çocuğun hayatında önemli yer tutan sevgi objelerinden birini kaybetmek çocukta duygusal şoka neden olabilir. On yaş sonrası ölüm karşısında gösterilen tepkiler yetişkinlerinkine benzer niteliktedir.

Çocuğun duygusal tepkileri gelişim düzeyine, yaşına, ölen ebeveynle ilişkilerine, ölüm koşullarına ve ailenin tepkilerine göre farklılık gösterir. Çocuğun duygularını ifade etmesi için fırsat verilmelidir. Acıyı yaşadığı dönemde üzüntüsünü yaşamasına izin verilmelidir nk acılar kişilerin bireysel tepkileri doğrultusunda yaşanmadığında üzerinden uzun yıllar geçse de başka bir zeminde ve başka bir şekilde ortaya çıkacaktır.

UYGULAMA FAALİYETİ

Köyde yaşayan bir ailenin çocukları ile yaşadığı probleme ilişkin bir hikâye canlandırınız.

İşlem Basamakları	Öneriler
➤ Hikâyeyi oluşturunuz.	➤ İstenilen konulara ilişkin hikâye oluşturabilirsiniz.
➤ Hikâyenin amacını yazınız. ➤ Hikâyenin planını yapınız.	➤ Hikâyenin amacını ve planını tahtaya yazabilirsiniz.
➤ Hikâyede yer alan kahramanlara ilişkin görev dağılımını yapınız.	➤ Hikâyede yer alan kahramanların işlenen konuya uygun rollerde olmasına dikkat edebilirsiniz.
➤ Hikâyede görev alan kişilere uygun aksesuarlar dağıttınız.	➤ Hikâyede görev alan kişilerin karaktere uygun aksesuar alıp almadıklarını kontrol edebilirsiniz.
➤ Canlandırılacak ortama ilişkin araç gereçleri sınıf ortamına yerleştirerek düzenleyiniz.	➤ Canlandırılacak ortama ilişkin araç gereçlerin uygunluğunu kontrol edebilirsiniz.
➤ Hikâyeyi canlandırınız.	➤ Canlandırılan hikâyede görev almayan öğrencilerin izlemelerini, notlar almalarını söyleyebilirsiniz.
➤ Hikâyede yaşadıkları cinsiyet ayrımı, kardeş sayısı, tek çocuk olma, doğuş sırası gibi konuları yansıttınız.	➤ Hikâyenin canlandırılması sırasında öğrencilerin yansıttığı duygu ve düşünceleri tespit edebilirsiniz.
➤ Problemlere ilişkin çözüm yollarını hikâyede yansıttınız.	➤ Problemlere ilişkin bulunan doğru çözüm yollarına hikâyede yer verip vermediğini kontrol edebilirsiniz.
➤ Problem çözümüne ilişkin önerileri rapor hâline getiriniz.	➤ Problem çözümüne ilişkin sonuçları raporlaştırmada dikkat edilecek noktaları gözden geçirebilirsiniz.

ÖLÇME VE DEĞERLENDİRME

Bu faaliyet kapsamında kazandığınız bilgi ve becerileri aşağıdaki soruları yanıtlayarak belirleyiniz. İfadeleri okuyunuz. Doğru önermeler için (D), yanlış önermeler için (Y) yazınız. Cevaplarınızı cevap anahtarından kontrol ediniz.

1. (...) İlk çocuk hem çok sevilir hem de sıkı bir denetim altına alınır.
2. (...) Tek çocukta paylaşma duygusuna sık rastlanır.
3. (...) Ailede çocuk sayısı arttıkça çocuklara sunulan imkân azalır.
4. (...) Ailenin sosyoekonomik ve kültürel yapısı cinsiyet ayrımı yapmalarında etkili değildir.
5. (...) Boşanma durumunda çocuk taraf olmaya ya da arabuluculuk yapmaya zorlanmamalıdır.
6. (...) Boşanma kaçınılmazsa çocuk anlayabileceği bir dille bu duruma hazırlanmalıdır.
7. (...) Çocuğa karşı hoşgörölü davranmak ve onu anlamaya çalışmak çocuğun üvey ebeveyni kabul etmesine yardım eder.
8. (...) Aile bireylerinden birinin hastalanması aileyi en çok ekonomik yönden etkiler.
9. (...) Yedi yaş öncesi çocuk ölen ebeveynin yerine gelecek birini kabul edebilir.
10. (...) Çocuk ölüm haberini kendisine en yakın hissettiği kişiden duymalıdır.

DEĞERLENDİRME

Sorulara verdiğiniz cevaplar ile cevap anahtarını karşılaştırınız. Cevaplarınız doğru ise bir sonraki modüle geçmek için ilgili kişiler ile iletişim kurunuz. Yanlış cevap verdiyseniz modülün ilgi faaliyetine dönerek konuyu tekrar ediniz.

MODÜL DEĞERLENDİRME

1. Yetkinin erkekte, sorumluluğun kadında olduğu aile tipi aşağıdakilerden hangisidir?
A) Çekirdek Aile
B) Geniş Aile.
C) Kalabalık Aile
D) Parçalanmış aile
2. Eşler çocuk sahibi olmaya ne zaman karar vermelidir?
A) Kendilerini ekonomik yönden güçlü hissettiklerinde
B) Aile büyükleri çocuk sahibi olmalarını istediğinde
C) Kendilerini anne-baba olmaya her yönden hazır hissettiklerinde
D) Duygusal yönden bu sorumluluğu üstlenmeye hazır olduklarında
3. Aşağıdakilerden hangisi kardeşler arasındaki ilişkilerde rol oynayan en önemli etkidir?
A) Çocukların eğitim düzeyi
B) Ailenin ekonomik düzeyi
C) Çocukların yaşı
D) Anne-baba tutumları
4. Aşağıdakilerden hangisi uygun ceza yöntemi değildir?
A) Çocuk ile konuşmamak
B) Bir süre harçlığını vermemek
C) Sevdiği bir şeyden mahrum etmek
D) Bir süre oyun oynamasına izin vermemek
5. Aşağıdaki anne baba tutumlarında hangisi çocukların bağımlı bir kişilik geliştirmelerine neden olur?
A) Baskılı ve otoriter tutum
B) Aşırı koruyucu tutum
C) Dengesiz ve kararsız tutum
D) Güven verici, destekleyici, hoşgörülü tutum
6. Çocuk eğitiminde sevgi ile ilgili olarak aşağıdaki ifadelerden hangisi yanlıştır?
A) Çocuklar aşırı derecede sevilerek eğitilmelidir.
B) Temelinde sevgi olan eğitim sağlam ve başarılıdır.
C) Sevgi ifadesi öğrenilmiş bir davranıştır.
D) Sevgi, temelde çocukla geçirilen zamandır.
7. Aşağıdakilerin hangisi çocuklarında cinsiyet ayrımı yapan ailelerin en belirgin özelliğidir?
A) Ailenin ekonomik durumu
B) Ailenin toplumsal değerlere verdiği önem
C) Ailenin sosyal yapısı
D) Ailenin sosyoekonomik ve kültürel yapısı

8. Hangi yaş çocukları ebeveyn kaybını daha kolay kabullenebilir?
A) 15 yaş sonrası
B) 10-15 yaş
C) 7-10 yaş
D) 7 yaş öncesi
9. Çocukta sağlıklı bir disiplin anlayışının yerleşmesi için hangi duygunun gelişmiş olması gerekir?
A) Güven
B) Korku
C) Bağımlılık
D) İç denetim
10. Aşağıdaki durumlardan hangisinde anne-baba çocuğunu ödüllendirmelidir?
A) Yaptığı bir hatayı saklamadığında
B) Kardeşleriyle iyi geçindiğinde
C) Görevini yerine getirdiğinde
D) Arkadaşlarının yaptığı hataları anlattığında
11. Aşağıdakilerin hangisi ailelerin tek çocuk sahibi olarak kalmak istemelerinde rol oynar?
A) Anne-babanın yaşı
B) Anne-babanın sağlık durumu
C) Ekonomik nedenler
D) Hepsi
12. Aşağıdakilerden hangisi anne-babanın boşanma sonrası yapmaması gereken davranışlardandır?
A) Anne-baba boşandıktan sonra ilişkilerini uygarca sürdürmelidir.
B) Boşanmanın ne olduğu çocuğa açık bir dille anlatılmalıdır.
C) Birbirleriyle ilgili olumsuz duygularını çocukla da paylaşmalıdırlar.
D) Çocuklara abartılı sevgi göstermekten ve bol hediye almaktan kaçınmalıdırlar

DEĞERLENDİRME

Cevaplarınızı cevap anahtarıyla karşılaştırınız. Yanlış cevap verdiğiniz ya da cevap verirken tereddüt ettiğiniz sorularla ilgili konuları faaliyete geri dönerek tekrarlayınız. Cevaplarınızın tümü doğru ise bir sonraki modüle geçmek için öğretmeninize başvurunuz.

CEVAP ANAHTARLARI

ÖĞRENME FAALİYETİ-1'İN CEVAP ANAHTARI

1	D
2	Y
3	D
4	D
5	Y
6	D
7	Y
8	D
9	D
10	Y

ÖĞRENME FAALİYETİ-2'NİN CEVAP ANAHTARI

1	Sevilerek
2	Davranış
3	Disiplin
4	Ödül-ceza
5	Ceza
6	İfade etme
7	Bağımsızlığımı
8	Destek
9	Destegine
10	Ruh sağlığının

ÖĞRENME FAALİYETİ-3'ÜN CEVAP ANAHTARI

1	D
2	Y
3	D
4	Y
5	D
6	D
7	D
8	Y
9	D
10	D

MODÜL DEĞERLENDİRME CEVAP ANAHTARI

1	B
2	C
3	D
4	A
5	B
6	A
7	D
8	D
9	D
10	A
11	D
12	C

ÖNERİLEN KAYNAKLAR

- Dirim, Aygören, **Çocuk Ruh Sağlığı**, İstanbul, Esin Yayınevi, 2003.
- Kırkincioğlu, Meliha, **Çocuk Ruh Sağlığı**, İstanbul, Ya-Pa Yayınları, 2003.
- Salk, Lee, **Çocuğun Duygusal Sorunları**, İstanbul, Remzi Kitabevi, 5.Basım, 1993.
- Nazik, Behire, **Çocuk Ruh Sağlığı 1**, İstanbul, Ya-Pa Yayınları, 2000.
- Yavuzer, Haluk, **Ana-Baba ve Çocuk**, İstanbul, Remzi Kitabevi, 1993.
- Yavuzer, Haluk, **Çocuk Psikolojisi**, İstanbul, Remzi Kitabevi, 1993.
- Yavuzer, Haluk, **Çocuk ve Suç**, İstanbul, Altın Kitaplar Yayınevi, 1983.
- Yörükoğlu, Atalay, **Çocuk Ruh Sağlığı**, Ankara, Türk tarih Kurumu Basımevi, 1982.
- Yörükoğlu, Atalay, **Değişen Toplumda Aile ve Çocuk**, Ankara, Kurtuluş Ofset Basımevi, 1983.

KAYNAKÇA

- Bilen, Mürüvvet, **Sağlıklı insan ilişkileri (Ailede, Kurumlarda, Toplumda)**, Ankara, Teknik Basım Sanayi, 1983.
- Çaplı, Orhan, **Çocukların – Gençlerin Eğitimi**, Ankara, Tekişik Matbaası, 1997.
- Dirim, Aygören, **Çocuk Ruh Sağlığı**, Esin Yayınevi, İstanbul, 2003.
- Kırkıncioğlu, Meliha, **Çocuk Ruh Sağlığı**, İstanbul, Ya-Pa Yayınları, 2003.
- Salk, Lee, **Çocuğun Duygusal Sorunları**, İstanbul, Remzi Kitabevi, 5.Basım, 1993
- Navaro, Leyla. **Beni Duyuyor musun?** İstanbul, Ya-Pa Yayınları 6.Baskı, 2009.
- Nazik, Behire, **Çocuk Ruh Sağlığı 1**, İstanbul, Ya-Pa Yayınları, 2000.
- Okman Fişek, Güler, Zafer Sükan, **Çocuğunuz ve Siz Türkiye’de Okul Öncesi Çocuk Gelişimi ve Eğitimi Projesi**, İstanbul, Milli Eğitim Basımevi, 1983
-
- Seçkin, Nezahat, Ülker Kayan, **Aile Yapısı**, Eskişehir Anadolu Üniversitesi Açık öğretim Fakültesi, 1993.
- Yavuzer, Haluk, **Ana-Baba ve Çocuk**, İstanbul, Remzi Kitabevi, 1993.
- Yavuzer, Haluk, **Çocuk Psikolojisi**, İstanbul, Remzi Kitabevi, 1993.
- Yavuzer, Haluk, **Çocuk ve Suç**, İstanbul, Altın Kitaplar Yayınevi, Aralık 1983.
- Yörükoğlu, Atalay, **Çocuk Ruh Sağlığı**, Ankara, Türk Tarih Kurumu Basımevi, 1982.
- Yörükoğlu, Atalay, **Değişen Toplumda Aile ve Çocuk**, Ankara, Kurtuluş Ofset Basımevi, 1983.
- <http://www.sagliklikadin.com/cocuk&aile/cocukegitim.htm> (26.05.2006)
- <http://www.minikeller.com>(30.03.2011 20:43)